

**НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА БЪЛГАРСКИТЕ ГРАЖДАНИ
И
ИСТОРИЧЕСКИТЕ БЪЛГАРСКИ ОБЩНОСТИ ПО СВЕТА**

СЪДЪРЖАНИЕ

- I. Общи положения**
- II. Обща цел**
- III. Целеви групи и подгрупи**
- IV. Стратегически и оперативни цели по целеви групи и подгрупи**
- V. Инструменти за осъществяване на националната стратегия**
 - 1. Приоритети**
 - 2. Основни политики за българските граждани и историческите български общности в чужбина**
 - 2.1. „Национално представителство”**
 - 2.1.1. Национален съвет**
 - 2.1.2. Обществени съвети**
 - 2.2. „Образователна политика”**
 - 2.3. „Културна политика”**
 - 2.4. „Млада българска емиграция”**
 - 2.5. „Исторически български общности”**
 - 2.6. „Информационно обслужване”**
 - 3. Усъвършенстване на нормативната база, институционалната система и подобряване на административния капацитет**
- VI. Финансиране на изпълнение на стратегията**
- VII. Механизъм за отчет и оценка за изпълнение на Националната стратегията**
 - 1. Механизъм за отчет**
 - 2. Механизъм за оценка**
- VIII. Очаквани резултати**

Приложения

1. Обзор на държавната политика към момента на приемане на стратегията

1.1. Нормативна уредба

1.2. Институционална система

1.3. Държавната политика за българите и българските общности след 1989 г.

I. Общи положения

Държавната политика към българите в чужбина е резултат от наличието на значими по численост български общности извън държавните граници на Република България. Условието, в които се развиват и съществуват – географски, политически, икономически, демографски, културни и духовно-религиозни, съхранените или усвоените разлики в етнокултурното и националното самосъзнание допълнително внасят специфика във вътрешното състояние на отделните общности и проблемите, пред които са изправени. Особено силно влияние оказват различните по характер, насоченост и интензивност асимилационни процеси в държавата-приемник. Това разнообразие от фактори и показатели води до съществени различия в социално-икономическото положение, политическите нагласи и културните ориентири в отделните общности, но също така и вътре във всяка от тях.

Формирането на българските общности по света е свързано с голямо разнообразие от причини, цели, потребности и стремежи, които са характерни за всяка една общност. Разселването на славяните от българската група през V-VI век по целия Балкански полуостров, емиграцията по политически причини на компактни български маси през XVIII – XIX век, както и сънародници, останали в пределите на други държави в резултат на откъсването на български територии с българско население след Освобождението 1878 г., Балканските войни 1912 – 1913 г. и Първата световна война 1914 - 1918 г., образуват историческите български общности. Това са етнически българи от днешните държавни граници на Република Македония, Република Турция */Източна Тракия/*, Гърция */Егейска Македония и Беломорска Тракия/*, Република Албания */Голо Бърдо, Мала Преспа, Гора/*, Република Сърбия */Босилеградско, Царибродско, Нишко, Пиротско и Зайчарско/*, Румъния */Банат, Влашко и Северна Добруджа/*, Република Молдова и Украйна, както и българите – гагаузи в двете страни.

По политически и икономически причини преди и след Втората световна война се формират български общности в страните от Централна и Западна Европа, САЩ, Канада, Австралия, Латинска Америка. В огромната си част българите от тази „стара“ емиграция са със запазен статут на българско гражданство.

Демократичните промени през 1989 г. внасят коренни изменения в миграционната обстановка в България и формиране на нов тип български общности зад граница. Включването на страната в миграционните процеси на европейско и световно ниво довежда до нарастващата мобилност на населението. Това дава възможност на български граждани, главно в млада и трудоспособна възраст, за обучение и постоянна или временна професионална реализация зад граница. Налице е дълбока промяна в

същността на тези „нови” български общности, които все повече губят своята характеристика на емигрантски общности в чужбина.

Българските общности имат признат статут на национални малцинства в осем държави. От тях пет са страни-членки на Европейския съюз, като Чехия, Словакия, Румъния, Хърватия и Унгария, а другите са Сърбия, Молдова и Украйна.

Българите, живеещи извън държавните граница на Република България, са български граждани – временно или постоянно пребиваващи зад граница, лица от историческите български общности с чуждо или с чуждо и българско гражданство. За техния общ брой - с цялата условност на едно такова твърдение - може да се приеме цифрата от три до три и половина милиона. От тях около два милиона са лицата с българско гражданство. В числото на етническите българи се включват и граждани на Македония, придобили българско гражданство след 1990 г.

Макар и с големи уговорки и недостатъчно категоричен като констатация, социалният статус на българските граждани – постоянно или временно пребиваващи зад граница, както и българите от историческите български общности, може да се сведе под един знаменател. Въпреки че навсякъде съществуват немалко групи и лица с изявени възможности в политическата, културната и стопанската сфера, стандартът на живота на българите е около и под средното ниво, характерно за всяка страна поотделно.

Българските граждани – постоянно или временно пребиваващи зад граница, както и българите от историческите български общности в чужбина, са неделима част от българския народ. Те генерират в себе си значителен икономически, финансов, образователен, демографски, трудов и интелектуален потенциал. Провеждането на държавната политика към тях е от изключителна полза за България във външно и вътрешно политически, икономически, демографски, културен план.

Политиката към българите в чужбина се обуславя от:

- държавните интереси на страната;
- интересите на българите в чужбина;
- високата степен и желание за съхраняване на българския език, култура и национално съзнание сред българите в чужбина;
- изградената и непрекъснато разрастваща се мрежа от граждански, културни и образователни структури на българите в чужбина;
- тенденциите на мобилност в глобален и регионален план;
- ползата за България от българските лобита в чужбина;
- потенциала на българите и българските общности в чужбина като перспективен фактор в междудържавните отношения;

- демографската криза на българската нация и необходимостта от регулиране на миграционните процеси.

II. Обща цел

Създаване на политическа рамка за изграждане на комплексна, дългосрочна и интегрирана държавна политика за българските граждани и историческите български общности в чужбина

Оптимизирането на институционалната и нормативната основа ще гарантира съвременна държавна политика за защита и подкрепа на всички български граждани и исторически общности и насърчаване на тяхното участие и принос в развитието на българската нация, общество и държава.

III. Целеви групи и подгрупи

1. Български граждани - временно или постоянно пребиваващи в чужбина:

- Съвременна „млада“ българска емиграция;
- „Стара“ българска емиграция.

2. „Исторически“ български общности в чужбина и лица от български произход, с българско национално самосъзнание с чуждо или с чуждо и с българско гражданство:

- Българи в Република Македония;
- Българи в Руската федерация
- Българи и българи-гагаузи в Република Молдова и Украйна;
- Българи в Румъния;
- Българи в Гърция;
- Българи в Република Турция;
- Българи в Република Сърбия;
- Българи в Западните Балкани.

IV. Стратегически и оперативни цели по целеви групи и подгрупи

Държавната политика е ориентирана към постигането на следните стратегически цели:

- приобщаване и включване на българските граждани – временно или постоянно пребиваващи зад граница - към държавния и общественно-политическия живот в България;
- съхраняване на българското етнокултурно пространство зад граница;
- подобряване на миграционния баланс на страната;
- разпространение на положителния образ на България по света;
- изграждане и поддържане на българско лоби в чужбина.

Държавната политика е ориентирана към постигането на следните оперативни цели:

- съхраняване на националната и културната идентичност на българските граждани и на историческите български общности в чужбина;
- създаване на подходящи условия за мотивиране към професионална реализация в България на български граждани - временно или постоянно пребиваващи зад граница;
- използване на възможностите на българските граждани в контекста на мобилността и свободното движение на хора;
- контрол на миграционните процеси и недопускане на действия, насочени срещу националната сигурност на Република България;
- интегриране на българските граждани в обществата на държавите от Европейския съюз чрез премахване на бариерите в областта на трудовия пазар, свободното движение, недопускане на дискриминация и др.;
- създаване на ясни и точни критерии за придобиване на българско гражданство и система, гарантираща интегриране в българското общество на новоприети български граждани;
- стимулиране на българския бизнес за инвестиции в райони с компактни български общности, като Украйна, Република Молдова, Република Сърбия, Република Македония, и др.

V. Инструменти за осъществяване на националната стратегия

1. Приоритети

- Създаване на единна нормативна база, регулираща обществените отношения на държавата с българските граждани - временно или постоянно пребиваващи зад граница - и българите от историческите български общности по света;
- Създаване на възможности за институционално представителство на българските граждани – временно или постоянно пребиваващи зад граница - и българите от историческите български общности от чужбина в България;
- Провеждане на последователна образователна политика на българската държава за всички нива на образованието на българските граждани и българите от историческите български общности в чужбина;
- Поддържането на устойчиви връзки с българските граждани и българите от историческите български общности в чужбина и подпомагане на техните структури - организации, медии, образователни звена, читалища, църкви и религиозни общности в чужбина;
- Разработване на цялостен механизъм за подпомагане на българските религиозни храмове и свещенослужители зад граница;
- Разширяване на информационното обслужване на българските граждани и българите от историческите български общности в чужбина.

2. Основни политики за българските граждани и историческите български общности в чужбина

Националната стратегия се реализира чрез изпълнението на програми, осъществявани в тригодишни планове за действие. Плановите съдържат конкретни мерки, цели, дейности, източници на финансиране и очаквани резултати

Сложният и многоаспектен характер на връзката между българската държава и българските граждани и историческите български общности в чужбина, на тенденциите във връзка с мобилността в разглежданата област, предопределят характера на политиките. Те са свързани и препокриващи се в отделни части. Задължителен елемент е тяхното

институционално, нормативно и финансово осигуряване. Паралелното решаване на преплитащи и допълващи се задачи от „външно” и „вътрешно” естество, имащи пряко отражение върху бъдещото развитие на страната и нацията, оформят интегрирания характер на държавната политика.

Съчетаването на нови подходи с утвърдили се положителни практики в държавната политика е ключов елемент на националната стратегия. В дългосрочен план тази приемственост ще осигури успешната реализация на предлаганата национална стратегията.

2.1. „Национално представителство”

Пълноправното членство на страната в Европейския съюз, задълбочаването на процесите на глобализация в света, националните ни интереси и значителното увеличаване на броя на българските граждани в чужбина налагат необходимостта от създаване на реални възможности за тяхното участие в обществено-политическия живот в България.

2.1.1. Национален съвет

- Създаване на Национален съвет на българите извън Република България като независим консултативен орган на обществени начала към Президента на Република България или Народното събрание;
- Националният съвет избира от своя състав Изпълнителен съвет на Националния съвет на българите извън Република България;
- Изборите за Национален съвет се организират и провеждат успоредно с изборите за национални институции;
- Изборите за Национален съвет се провеждат с тайно гласуване на основата на общо, равно и пряко избирателно право;
- Основна характеристика на съвета: оперативност и ефективност, реализиращи се в двустепенна система – разширен състав и изпълнителен съвет /оперативен състав/.
- Съставът на съвета се избира от българските граждани, живеещи зад граница – 4/5 от състава, а останалата 1/5 част са представители на държавните институции в България: Народно събрание, Президента и Министерски съвет.
- Разработване на механизъм за избор на представителите от чужбина;

- Разработване на правилник за избор на Изпълнителния съвет на Националния съвет;
- Основни оперативни функции на Националния съвет:
 - да участва във формирането и провеждането на държавните политики към българите в чужбина и подпомага държавните институции в това отношение;
 - да представя и защитава интересите на българите от чужбина пред българските държавни органи и институции;
 - да работи за утвърждаване на българската национална идентичност, самосъзнание, образование и култура зад граница;
 - да приобщава българите от чужбина към обществено-политическия живот в България;
 - да участва в подготовката по изработването на проекти за нормативни актове, съобразно целите на съвета.

2.1.2. Обществени съвети

- Разширяващата се мрежа от организации на българи – български граждани и/или лица от български произход - е основание за създаване на Обществени съвети, обхващащи и българите, нечленуващи в съответните организации;
- Обществените съвети на българите, живеещи извън Република България, са независими консултативни органи на обществени начала към дипломатическите и консулските представителства на Република България в чужбина;
- Изборите за Обществени съвети се организират и провеждат от ръководителя на съответното дипломатическо представителство на Република България в чужбина, съгласно Правилник, утвърден от Министерството на външните работи;
- Съставът на Обществените съвети се избира от българи – български граждани и/или лица от български произход, временно или постоянно пребиваващи на територията на съответния консулски окръг;
- Държавни служители от дипломатическите и консулски представителства участват по право в работата на Обществените съвети и имат съвещателен глас;
- Изборите за Обществени съвети се провеждат с тайно гласуване на основата на общо, равно и пряко избирателно право;

- Основните оперативни функции на Обществените съвета са:

- да подпомагат дейността на дипломатическите и консулските представителства по отношение на българите – български граждани и/или лица от български произход, в съответната държава;

- да представят интересите на българите – български граждани и/или лица от български произход, временно или постоянно пребиваващи зад граница, в съответния консулски окръг пред дипломатическите и консулските представителства на Република България;

- да подпомага дейността на обществените сдружения на българите – български граждани и/или лица от български произход, временно или постоянно пребиваващи зад граница – за съхраняване на българската национална идентичност, самосъзнание, образование и култура сред българите;

- да предоставят информация по въпроси, представляващи интерес за българите - български граждани и/или лица от български произход, в съответната държава.

2.2. „Образователна политика”

Държавната политика по отношение на българските училища в чужбина, осъществявана от МОН, отчита съхраняването на българския език като най-важният елемент за запазване на национална идентичност на българските граждани и на историческите български общности в чужбина. Това с особено се отнася до най-младото поколение българи и децата от смесените бракове. Затова се създават нормативни възможности за функционирането на българските училища в чужбина и за провеждане на обучение по български език и литература, по история на България и по география на България към български дипломатически представителства и към организации на българите в чужбина.

Основни направления за работа:

- Актуализиране на нормативната уредба, регламентираща образователната политика към българските граждани и българските общности в чужбина;

- Разработване на нов модел за образователна политика зад граница, чрез която да се обхванат по възможност всички български деца в системата на неделните училища;

- Разработване и утвърждаване от министър на образованието и науката на Концепция за обучението на децата и учениците в българските

неделни училища в чужбина, която да включва спецификата на обучението;

- Финансиране на българските училища в чужбина, както и подпомагане изучаването на български език и литература, история на България и география на България, както и български фолклор, в чуждестранни държавни училища в системата на светското образование;

- Разработване и утвърждаване от министъра на образованието и науката на наредба, с която да се уредят условията и редът за допълнително усвояване на книжовния български език от децата и учениците с български произход, които са се обучавали в училища на чужди държави и продължават обучението си в училища в Република България;

- Разработване и утвърждаване от министъра на образованието и науката на учебници и учебни помагала, адаптирани към спецификата на обучение в чуждоезикова и социокултурна среда;

- Проучване на възможностите за създаване на Институт по български език в чужбина /по модела на института по испански език „Сервантес”/;

- Създаване на условия за осигуряване на аташета по български език и литература към българските дипломатически представителства в страни с големи компактни български общности;

- Уреждане на условията и реда български и чужди граждани от български произход, завършили средно образование в чужбина, да могат да продължат образованието си в български учебни заведения, без да полагат изпит по български език, ако имат официален документ, удостоверяващ владееенето на езика и е признат от Министерството на образованието и науката в България.

2.3. „Културна политика”

Културната политиката на българската държава съдейства за съхраняване на националното самосъзнание, етнокултурна и духовна идентичност на българските граждани и българските общности в чужбина. Централно място в тази политика заема Министерство на културата.

Специфичният характер на културната сфера определя конкретните и последователни стъпки в дейността на ведомството като:

- Създаване на Национална програма за разпространение на българската култура по света;

- Утвърждаване на положителен образ на Република България чрез популяризиране постиженията на българската култура;
- Утвърждаване мястото на българската култура в световните културни процеси;
- Създаване на положителна среда за изграждане на трайни връзки и приятелски отношения между Република България и страната-приемник в областта на култура;
- Активно подпомагане на развитието на творческите индустрии и конкурентната способност на българското изкуство;
- Създаване на медийна и информационна среда в страната-домакин, която да представя коректно българската култура, във всичките ѝ аспекти;
- Българските културно-информационни центрове в чужбина подпомагат организациите и клубовете на сънародниците ни в тяхната културна дейност.

2.4. „Млада българска емиграция”

През 2008 г. МС приема Национална стратегия на Република България по миграция и интеграция 2008 – 2015 г. /НСРБМИ/, която след приемането на новата Национална стратегия в областта на миграцията, убежището и интеграцията 2011 – 2020 г. /НСОМУИ/ се запазва под формата на Национална програма по законна миграция и интеграция /2012 – 2015/. Програмата е насочена към изпълнение на заложените в нея политики и мерки в областта на законната миграция, интеграция и развитие. Централно място в нея заема Програмата за трайно завръщане в страната на лица с българско гражданство, установили се в чужбина, с акцент върху младата българска емиграция, както и към лица с български произход, живеещи на територията на други държави. НСОМУИ се изпълнява с годишни Планове за действие.

Постоянен приоритет на държавната политика са младежките сдружения на българите по света, обединяващи студенти и млади професионалисти. За реализиране на приоритетите, заложиени в т. IV „Национални политики в областта на миграцията, убежището и миграцията” от НСОМУИ, свързани с „привличане на висококвалифицирани български граждани – емигранти и чужденци от български произход с цел трайно установяване и заселване в страната” ще се продължат конкретните действия по:

- Поддържане на устойчиви връзки и подпомагане дейността на младежките сдружения на българските граждани зад граница;
- Актуализиране на базата-данни за числеността, структурата и организационното равнище на българските студентски общности по света;
- Изготвяне на анализи за състоянието на младата българска емиграция и проблемите – психологически, социални, културни, икономически, пред което е изправена;
- Анализ на нагласите на младата емиграция за завръщане и професионална реализация и кариерно развитие в България;
- Проучване на чуждестранния опит по привличане на младата емиграция;
- Организиране на младежки форуми по темата, с участието на дипломанти и млади професионалисти, завършили чуждестранни висши училища;
- Организирането на летни стажове за студенти и млади специалисти от чужбина в български държавни институции;
- Привличане към консултантски и преки бизнес отношения с български партньори на българските младежки и бизнес организации зад граница;
- Инициране на трудови борси за пряко договаряне между специалисти от средите на младата българска емиграция и представители на частната инициатива и на чуждестранния бизнес в България.

2.5. *“Исторически български общности”*

Българският национален интерес налага грижата за историческите български общности като важен компонент от държавната политика на България. Този интерес е определящ по отношение на съхраняването на българско национално самосъзнание, езикова, културна и религиозна идентичност на българските исторически общности в страните от Балканския полуостров, в Молдова, Украйна и Русия. В това отношение основните направления се очертават по посока на:

- Включване на историческите български общности като елемент в развитието на двустранните отношения на България със страни, където има компактен български елемент. Това би гарантирало съхраняването и укрепването на етнокултурната им идентичност;

- Защита на индивидуалните права, включително и за изучаване на български език, на лицата от български произход с оглед правото им на изява на българска национална идентичност посредством инструментите за международна закрила на правата на човека;

- Противодействие на всички форми на антибългарска идеология и пропаганда, целящи откъсването на цели общности от българския етнос, както и на провеждането на асимилаторска политика по отношение на отделни части на историческите български общности;

- Оптимизиране на координацията между държавните институции при провеждането на кампаниите по набиране и прием на студенти от български произход за висши училища в България по ПМС 103/1993 г.;

- Съдействие от страна на българската държава за възстановяване на собствеността върху имоти и паметници на българската култура и войнска слава зад граница;

- Активизиране на контактите с организационните структури на историческите български общности с цел подпомагане на дейността им – методически, институционално, експертно;

- Привличане на академичните и научни звена за изследване на проблемите и перспективите на българските исторически общности зад граница.

2.6. „Информационно обслужване“

Информационното обслужване на българските граждани, временно или постоянно пребиваващи, както и на историческите български общности, зад граница, е задължителен елемент от националната стратегия. Съчетаването на традиционни подходи с използване на съвременните комуникационни средства е важно условие за осъществяване на политиката на държавата. Конкретните стъпки в това отношение са по посока на:

- Създаване на Културно-информационни центрове сред големите български общности зад граница;

- Българско национално радио и Българска национална телевизия създават и разпространяват специални програми, предназначени за българите извън Република България;

- Посредством спътници българска държава създава условия като финансира излъчването на програмите на Българско национално радио и Българска национална телевизия зад граница;

- Българската държава финансира създаването на специализирани електронни сайтове на Национален съвет на българите извън Република България;

- Българската държава финансира създаването на специализиран електронен сайт за онлайн – дистанционно обучение на деца и възрастни по български език и литература, история, география, етнология и култура.

3. Усъвършенстване на нормативната база, институционалната система и подобряване на административния капацитет

Водеща роля по прилагането, взаимодействието и координацията по реализиране на Националната стратегия има ресорният заместник министър-председател, съобразно законоустановените му компетенции по чл. 23, ал. 4 от Закона за администрацията. ДАБЧ обобщава планове за действие, съобразно заявените отговорности на всяка държавна институция по политиките, заложи в стратегията.

Усъвършенстването и систематизирането на публично-правната връзка между българската държава и българите и българските общности в чужбина е важно условие за успешното реализиране на държавната политика. При необходимост се пристъпва към изменение и допълнение на Закона за българите, живеещи извън Република България, съобразено с членството на България в Европейския съюз.

В пряка връзка с усъвършенстването на публично-правната връзка между българската държава и българите и българските общности в чужбина е актуализирането на критериите за придобиване на българско гражданство.

До избирането на легитимен Национален съвет, с цел максимално взаимодействие и координация между ангажираните институции и структури, се създава Съвет по прилагане на Националната стратегия за българските граждани и българските исторически общности зад граница към ресорния заместник министър-председател.

Членовете, функциите и дейността на Съвета се определят с акт на Министерския съвет на Република България.

След избирането на легитимен Национален съвет, функциите на Съвета се поемат от Изпълнителен съвет на Националния съвет.

Изпълнителният съвет предлага на правителството налагащи се промени в институционалната система, нормативната база и проекти за решения от компетентността на Министерския съвет по отношение на политиката към българските граждани и историческите български общности в чужбина.

Изпълнителният съвет е свързваща структура между държавните органи, институции, местната власт, неправителствения сектор, ангажирани в изпълнението на Националната стратегия.

Изпълнителният съвет изпълнява задачи по организацията, изпълнението и контрола на:

- постоянен мониторинг и анализ върху изпълнението на целите на Националната стратегия;
- подготовка на експертни становища за промени в нормативната база;
- изготвянето на изследвания в сътрудничество с академични и научни центрове и институти;
- предлага обучителни курсове за укрепване на административния капацитет на служители и специалисти, ангажирани с изпълнението на националната стратегия.

VI. Финансиране на изпълнение на стратегията

Националната стратегия се финансира от държавния бюджет, чрез бюджетите на съответните институции и от възможни финансови инструменти и програми на ЕС.

VII. Механизъм за отчет и оценка на изпълнението на националната стратегия

1. Механизъм за отчет

По предложение на ресорния заместник министър-председател Съветът по прилагане на Националната стратегия, а по-късно - Изпълнителният съвет, приема планове по изпълнение на политиките на стратегията. Отчетите от компетентните ведомства се предоставят в регламентиран срок на ресорния заместник-министър председател.

Отчетите по изпълнението на Националната стратегия следва да бъдат публикувани на интернет порталите на държавните институции, ангажирани с изпълнението на стратегията, с цел постигане на

прозрачност по прилагането на политиките и събиране на оптимален брой мнения, оценки и предложения от българските граждани в чужбина.

Съветът по прилагане на Националната стратегия за българските граждани и историческите български общности в чужбина, а по-късно - Изпълнителният съвет, изготвя доклад да Министерския съвет, в който дава оценка по изпълнението на годишните планове на стратегията. Дебати с участието на представители на компетентните държавни институции, обществени организации, академични среди, представители на български сдружения и организации зад граница и средствата за масово осведомяване, по актуални проблеми, свързани със състоянието и перспективите на българските общности по света са реален коректив за ефективността от прилаганите политики и възможното им подобрене.

2. Механизъм за оценка

Изработване на система от индикатори за измерване степента на постигане на стратегическите цели и осъществяване на Националната стратегия.

VIII. Очаквани резултати

- чрез механизмите и заложените политики в стратегията се очаква подобряване на координацията и взаимодействието на всички компетентни структури;

- постигане на ефективно сътрудничество между държавните институции, неправителствените организации и академичните институти;

- подобряване на публично-правната връзка между българската държава и българските граждани и българските общности в чужбина чрез усъвършенстване на нормативната база;

- съхраняване на националната принадлежност на българите и българските общности в чужбина;

- укрепване на административния капацитет на ангажираните по практическото осъществяване на Националната стратегия, чрез обучение и преквалификация на представители на държавната администрация и местната власт;

- информационно, статистическо и аналитично обслужване на държавната политика за българите и българските общности в чужбина;

- подобряване на емиграционния баланс на страната.

Приложения

1. Обзор на държавната политика към момента на приемане на стратегията

1.1. Нормативна уредба

Основни вътрешноправни актове и стратегически документи

- Конституция на Република България;
- Закон за българите, живеещи извън Република България, ДВ, бр. 30/2000 г.;
- Закон за българското гражданство, ДВ, бр. 136/1998 г., изменение и допълнение ДВ, бр. 54/2002 г., изменение и допълнение, ДВ, бр.35/2010 г.;
- Закон за чужденците в Република България, ДВ, бр. 153/1998 г. и изменения и допълнения, ДВ, бр. 30/2006 г.;
- Закон за ратифициране на Европейската конвенция за гражданството, ДВ, бр. 102/2005 г.;
- Закон за влизането, пребиваването и напускането на Република България на гражданите на ЕС и членовете на техните семейства, ДВ, бр. 80/2006 г., посл. изм. и доп., бр. 21/2012 г.;
- Закон за насърчаване на заетостта – Глава осма, Раздел I, ДВ, бр. 112/2001 г., посл. изм. и доп., бр. 7/2012 г.;
- Закон за дипломатическата служба, ДВ., бр. 78/ 2007 г., посл. изм., бр. 38/2012 г.;
- Закон за консулското съдействие и консулските услуги (*проект*);
- Постановление № 103/1993 г. на МС за осъществяване на образователна дейност сред българите в чужбина;
- Постановление № 228/1997 г. на МС за приемане на граждани на Република Македония за студенти в държавните висши училища на Република България;
- Постановление № 334/2011 г. на МС за българските неделни училища в чужбина;
- Решение № 465/2011 г. на МС за създаване на Постоянна междуведомствена комисия по въпросите на образователната дейност сред българите в чужбина;
- Постановление №19/2000 г. на МС за преобразуване на Агенцията за българите в чужбина в Държавна агенция за българите в чужбина;
- Национална стратегия в областта на миграцията, убежището и интеграцията /2011 – 2020/;
- Устройствен правилник на Държавната агенция за българите в чужбина, приет с Постановление № 243/2006 г. на Министерския съвет;

- Подзаконови нормативни актове – правилници за прилагане на действащи закони, наредби и инструкции.

Основни международни договори и актове

- Договор за Европейския съюз;
- Договор за функциониране на Европейския съюз;
- Виенска конвенция за дипломатическите отношения;
- Виенска конвенция за консулските отношения;
- Харта за основните права на Европейския съюз;
- Европейска конвенция за правата на човека и основните свободи на съвета на Европа;
- Регламент /ЕС/ № 492/2011 г. за свободно движение на работници в Европейския съюз;
- Регламент /ЕО/ № 883/2004 г. за координация на социалната сигурност в Европейския съюз;
- Регламент /ЕО/ № 987/2009 г. за прилагане на Регламент /ЕО/ № 883/2004 г.;
- Регламент /ЕС/ № 1231/2010 г. за разширяване действието на Регламенти /ЕО/ № 883/2004 г. и 987/2009 г. към граждани на трети държави;
- Директиви в областта на взаимното признаване на квалификации;
- Венециански протокол на Европейската комисия за демокрация чрез законност;
- Препоръка № 1201 на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа;
- Копенхагенски документ на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа;
- Регламент №553/1995 г. на Съвета на Европа, относно защитата на гражданите на Европейския съюз от дипломатическите и консулски представителства;
- Всеобща декларация за правата на човека /резолюция на Общото събрание на ООН № 217/1948 г./;
- Международен пакт за гражданските и политическите права;
- Международен пакт за икономическите, социалните и културните права.

1.2. Институционална система

Република България има изградена институционална система и администрация за изпълнението на държавната политика за българските граждани – временно и постоянно пребиваващи зад граница - и историческите български общности в чужбина.

Ръководни органи, органи с обща компетентност и специализирани държавни органи

Ръководни органи

Президент на Република България

Президентът е самостоятелна институция в системата на държавните органи. Неговите правомощия са посочени в Конституцията на Република България. В своята дейност президентът се подпомага от вицепрезидент. Вицепрезидентът изпълнява определен кръг конституционни правомощия при изрично възлагане от страна на президента с указ. Правомощията, които са възложени на вицепрезидента, са назначаване и освобождаване от длъжност на държавни служители, определени със закон; даване и възстановяване на българско гражданство и освобождаване и лишаване от него; предоставяне на убежище; упражняване право на помилване.

Заместник министър-председател, в чиито ресор е и държавната политика за българите граждани и българските общности в чужбина

Съгласно чл. 23, ал. 4. от Закона за администрацията Министър-председателят определя правомощията и ресорите на заместник министър-председателите. Съгласно Чл. 24, ал. 2. Заместник министър-председателите изпълняват правомощията, които са им възложени от министър-председателя в определените им ресори.

Заместник-министър председателят предлага за изпълнение политики за българите и българските общности в чужбина и координира дейността на ресорните ведомства в тази област.

Органи с обща компетентност

Министерство на външните работи /МВнР/

Държавната политика по отношение на българските граждани и българските общности извън Република България и на техните

организационни структури е в унисон с държавната политика в областта на външната политика на страната ни. МВнР, чрез дипломатическите и консулски представителства в чужбина, взаимодейства пряко с български граждани и техните общности и организации, като им оказва възможно съдействие в интерес на осъществяването по места на програмите за българите в чужбина. Дипломатическите и консулски представителства на Република България в чужбина осъществяват дейности по:

- придобиване, възстановяване или освобождаване на българско гражданство и свързаните с това процедури по приемане, препращане на документи на кандидатите за гражданство до Държавната агенция за българите в чужбина, както и предаването на решенията по тези документи на кандидатите за гражданство;
- издаване на български документи за самоличност – паспорт, лична карта, свидетелство за управление на МПС и временен паспорт;
- оказване на съдействие за получаване документи, издадени от български централни ведомства и институции и общински служби – свидетелства за съдимост, актове за раждане, удостоверения за гражданско състояние и др.;
- оформяне на актове по гражданското състояние на български граждани, заверки и легализации на документи неподлежащи на вписване;
- оказване на съдействие при решаването на правни въпроси, свързани с български граждани при водене на съдебни дела, адвокатска защита в случаи на произшествия, на арести, на смъртни и други случаи.
- чрез своите културни аташета популяризира в страната на акредитация българската култура, с което спомага за обединяването на българските общности в чужбина и запазване на българската духовност, самосъзнание и идентичност;
- следене, анализиране и информиране за измененията в законодателството и практиката в различните области на съответните страни спрямо малцинствата, в т.ч. спрямо българските общности, без които е невъзможно провеждането на адекватна държавна политика на Република България спрямо българите и българските организации извън България.

Министерство на вътрешните работи /МВР/, Дирекция „Миграция“

Дирекция "Миграция" е специализирана структура на МВР. В нейните компетенции са координацията на миграционните процеси и развитието на миграционната политика. Дирекцията дава становища по молби за придобиване, възстановяване и освобождаване от българско гражданство.

С приемането на Националната стратегия по миграция, убежище и интеграция /2011 – 2020/ се създава Национален съвет по миграционна политика и оперативно, експертно звено към него – Секретариат. Секретариатът предлага на Съвета мерки и политики и в областта на трайно установяващите се българи от чужбина в България, разглеждат се нови тенденции на миграционната и интеграционна политика и т.н.

Министерство на образованието и науката /МОН/

МОН има водеща роля при разработването и реализирането на образователната политика за българските граждански и българските общности в чужбина. Изпълнението на образователната политика се организира и координира от Постоянна междуведомствена комисия по въпросите на образователната дейност за българите в чужбина под общата координация на министър на образованието, младежта и науката.

Дейността на МОН включва:

- организиране и провеждане на информационни кандидатстудентски борси за приемане на чуждестранни граждани от български произход за обучение в държавните висши училища на Република България;
- съгласувателна процедура с организациите на българските общности, дипломатически представителства и средни училища с цел разпределение и утвърждаване на бора на приеманите за обучение студенти и докторанти по страни и региони;
- провеждане на кампания в съответните държави за приемането на студенти, докторанти и специализанти – лица от български произход от чужбина, за обучение в държавните висши училища на Република България;
- координиране, финансиране и контролиране дейността на българските държавни и неделни училища в чужбина;
- организационно, методическо и финансово осигуряване и подпомагане дейността на българските държавни и неделни училища в чужбина.

Министерство на културата /МК/, Български културни институти в чужбина

Съгласно Закона за закрила и развитие на културата, Българските културни институти в чужбина са държавни културни институти, които се ръководят методически и финансово от Министерството на културата. Те се създават и осъществяват своята дейност на базата на подписани двустранни междуправителствени спогодби, регламентиращи юридическия им статут и условията за работа и протоколи към някои от тях.

Основните задачи на Българските културни институти в чужбина са подпомагане на запазването на българската национална културна идентичност и интегрирането ѝ в културното многообразие в Европа и света; съхраняване на българските национални културни характеристики; разширяване и задълбочаване на връзките и контактите на българската култура в света и др.

Министерство на правосъдието /МП/, Дирекция „Българско гражданство”, Съвет по гражданството

Дирекция „Българско гражданство” има компетентност по приемане и извършване на проверки на молбите и предложенията за придобиване на българско гражданство, организира съгласувателната процедура на междуправителствено ниво.

Съветът по гражданството на МП дава мнение по молбите и предложенията, свързани с българското гражданство, а министърът на правосъдието изготвя проекти на предложения до президента на Република България за издаване на укази или откази във връзка с българското гражданство.

Министерство на труда и социалната политика /МТСП/

МТСП осъществява държавната политика в областта на доходите и жизненото равнище, социалното осигуряване, защитата при безработица и насърчаване на заетостта, пазара на труда, трудовата миграция и свободното движение на работници, безопасността и здравето при работа, социалните инвестиции, социалната закрила, социалното включване, подкрепата на децата и семейството, демографското развитие, интеграцията на хората с увреждания, равните възможности и антидискриминацията.

Съобразно своите компетенции, министърът на труда и социалната политика ръководи, координира и контролира в сътрудничество с другите

държавни органи, социални партньори и неправителствени организации дейността по анализиране, оценяване и прогнозиране на трудовомиграционните процеси, свободното движение на работници и демографските процеси, предлага и провежда мерки за регулирането им в областите от компетентност на министерството; организира и координира разработването и провеждането на политиката по свободното движение на работници, включително координация на системите за социална сигурност, трудова миграция и интеграция на граждани от трети държави; издава удостоверения на физически и юридически лица за регистрация за извършване на посредническа дейност по наемане на работа на български граждани в страната и в чужбина и за моряци; и др.

Областни управи

Съгласно Закона за администрацията, ДВ. бр.130/1998 г. и последно изменение ДВ. бр. 42/ 2009 г., Член 29, ал. 1, Областният управител е едноличен орган на изпълнителната власт в областта. Той осъществява приоритетно сътрудничество по отношение на установяването на контакти, сътрудничество и побратимяването на населени места и региони от областта с населени места и региони в чужбина, чиято територия се населява от лица от български произход с чуждо и/или българско гражданство.

Национален статистически институт /НСИ/

НСИ е институцията за събиране и анализ на статистическа информация. НСИ представя статистическа информация в областта на миграцията на ЕВРОСТАТ. Официалната информация служи за анализи и изследвания, за планиране и прогнозиране. НСИ е институцията, чиято информация подпомага държавата в изработването и прилагането на политики по отношение на българите и българските общности в чужбина.

Специализирани държавни органи

Държавна агенция за българите в чужбина /ДАБЧ/

ДАБЧ реализира държавната политика за българите чужбина, съгласувано със заместник-министър председател, отговарящ за политиката за българите и българските общности в чужбина. Съгласно функциите и задачите ѝ, заложи в нейния Устройствен правилник, ДАБЧ координира дейността на държавните институции в тази област.

ДАБЧ поддържа контакти и подпомага дейността на гражданските структури на българските общности в чужбина. Тя удостоверява българския произход на лицата, кандидатстващи за придобиване на българско гражданство, постоянно и/или продължително пребиваване на

територията на Република България. ДАБЧ съхранява и актуализира база от данни, както и извършва анализи за състоянието и тенденциите сред българските общности в чужбина.

***Неправителствени организации и академични институти.
Дирекция „Вероизповедания” към Министерски съвет***

***Обществената инициатива и академичната мисъл в
държавната политика за българите и българските общности по света***

Неправителствените организации имат важния статут на обществен коректив и помощник, но и на стимулиращ фактор по отношение на държавните институции в провеждане на политиката за българите в чужбина. Те притежават значителни възможности да извършват дейност, надхвърляща официалните компетенции на държавните институции. От значение е мястото, което те могат да заемат в международната дейност по защита на правата на българските малцинства и общности в чужбина и поддържането на българската идентичност.

Изследванията на академичната и университетска общност в областта на историята, както и на съвременното състояние на българските общности в чужбина от гледна точка на етнологията, лингвистиката, демографското състояние, миграцията, интеграцията и др. имат не само научен, но и приложен характер. Те са елемент в търсенето на диференциран подход в политиката за всяка българска общност в чужбина с нейните специфични характеристики и тенденции на развитие.

Дирекция „Вероизповедания” към Министерски съвет

Прилагането на диференциран подход към различните религиозни общности на българите в чужбина е елемент от общата държавна политиката към българите в чужбина:

- относно православните общности, исторически останали извън границите на България – в Турция, Румъния, Сърбия, Молдова и Украйна да се работи за гарантиране на техните религиозни права и свободи, особено в православните държави, както и за възстановяването на собствеността на имоти, където има такива;

- относно българските православни общности в страните на ЕС, които са на територията на Западно и Средноевропейската епархия, да продължи съществуващата финансова подкрепа, осъществявана чрез дирекция „Вероизповедания” към Министерски съвет за тяхното духовно укрепване,

функциониране и създаването на нови православни общини с оглед различните миграционни потоци в ЕС;

- относно българските православни общини в САЩ, Канада и Австралия, следва да се подобри комуникацията и съвместните усилия на държавните институции и Българската православна църква за спирането на тревожните процеси на дезинтеграция, които се наблюдават в последното десетилетие.

1.3. Държавната политика за българските граждани и историческите български общности след 1989 г.

Институционалното покритие на политиката се осигурява от различни държавни институции, всяка със своите конкретни отговорности и области на практическа дейност.

В различни периоди след 1989 г. политиката за българските граждани и историческите български общности в чужбина е отговорност на заместник-министър председател или „министър без портфейл”.

С Постановление № 108/1992 г. на МС се създава първата специализирана държавна институция - Агенция за българите в чужбина, преобразувана с Постановление №19/ 2000 г. на Министерския съвет в Държавна агенция за българите в чужбина /ДАБЧ/ към МС. Като държавен орган, пряко подчинен на правителството, на ДАБЧ е вменено задължението да бъде координиращ орган в провеждането на държавната политика за българските граждани и историческите български общности в чужбина.

В националното законодателство на Република България са въведени и се прилагат закони, очертаващи нормативната рамка на държавната политика:

- Закон за българско гражданство, ДВ. бр.136, 1998 г. Законът регламентира облекчен ред за придобиване на гражданство за лицата от български произход. През годините той претърпява изменения и допълнения. Българската държава въвежда допълнителни улеснения по отношение на кандидатите за придобиване на българско гражданство. Оптимизирана е процедурата по приемане на лица от български произход за български граждани.

Политиката за придобиване на българско гражданство е елемент на държавната политика към историческите български общности в чужбина.

Придобиването на българско гражданство от представители на българските общности в чужбина подпомага опазването и разпространението на българското културно-историческо наследство в съответните страни. От 1990 г. до 2011 г. около 110 000 души придобиват българско гражданство.

- През 2000 г. Народното събрание приема Закон за българите, живеещи извън Република България /ЗБЖИРБ/, ДВ, бр. 30, 2000 г. Новите предизвикателства пред държавната политика, породени от измененията в миграционната обстановка в България, могат да наложат актуализиране на нормативната уредба в тази област.

От 1990 г. до 2010 г. между 18 000 и 20 000 българи /главно от Казахстан, Молдова, Украйна и Русия/ се установяват на територията на България. Този процес по преселване и трайно установяване на територията на България все още не е достатъчно регулиран и е налице необходимост от работа за постигане на по-добри интеграционни политики.

- В областта на образователната дейност е изградена нормативна рамка на държавната политика. През 1993 г. е прието Постановление № 103 на МС "За осъществяване на образователната дейност сред българите в чужбина". Съгласно постановлението ежегодно се приемат над 400 българи от чужбина за студенти, докторанти и специализанти. През 1997 г. е прието Постановление № 228 на МС за приемане на граждани на Република Македония за студенти в държавните висши училища на Република България.

Стратегически въпрос на държавната политика е съхраняването на български език сред най-младото и подрастващото поколение българи в чужбина. Като финансов инструмент на държавната политика е Националната програма „Роден език и култура зад граница” на МОМН. Чрез нея българската държава финансира българските училища, включително и държавни учебни заведения на държавата-приемник с изучаване на български език.

Благодарение и на тези усилия на българската държава значително се разшири мрежата от български неделни училища в чужбина. Само през 2012 г. са открити нови 12 училища, като общият брой на тези образователни звена в началото на 2013 г. е 189.

Като друга мярка, целяща институционализирането и подкрепата на съботно-неделните форми на обучение, е приемането на Постановление № 334/2011 г. на МС за българските неделни училища в чужбина. Държавата оказва финансова подкрепа за функционирането на тези учебни звена. За

учебната 2012/2013 г. по Постановлението са финансирани 104 неделни училища с 4 027 339 лева.

Като звено, в чиито компетенции е държавната образователна политика на българите в чужбина, е създадената Постоянна междуведомствена комисия по въпросите на образователната дейност сред българите в чужбина с Решение на МС № 456/2011 г. Целите на комисия са:

- организация и координация на работата на държавните ведомства и организации при осъществяването на образователната политика на Република България по отношение на българите и българските общности в чужбина;

- подпомагане на дейността по приема на студенти, докторанти и специализанти – българи от чужбина, съгласно ПМС 103/1993 г. и ПМС 228/1997 г.

За привличане на граждани на трети страни за обучение в български висши училища МОН организира информационни дни на българското висше образование в чужбина сред представители на историческите български общности. Информационните дни са свързани предимно с изпълнение на ПМС 103 и 228.

С акт на МС се измени Постановление № 90/2000 г. на МС за условията и реда за предоставяне на стипендии на студентите, докторантите и специализантите от държавните висши училища и научни организации. С акта се повишава стипендията за студентите от български произход по ПМС 103 и ПМС 228, считано от 01. 09. 2012 г.

- Съобразно своите компетенции всяка държавна институция участва в изпълнението на приетата през 2011 г. Националната стратегия в областта на миграцията, убежището и интеграцията /2011 – 2020/. Заложените в стратегията мерки са ориентирани и към системна работа с висококвалифицираната българска емиграция, организационните структури и съботно-неделните училища на българите и българските общности в чужбина. В изпълнение на заложените мерки са реализирани информационни трудови борси, организирани от МТСП, за български студенти, дипломанти и млади професионалисти.

Националната стратегия за българите и българските общности в чужбина ще постигне хармонизиране на политиките спрямо и другите важни стратегии и документи в областта на миграцията, интеграцията, трайното установяване, демографията и т.н.

След приемането на България за член на ЕС през 2007 г. и създадените възможности за свободно движение на българските граждани се създаде предпоставка за нуждата от изграждане на мрежа от служби по трудови и социални въпроси към МТСП. Такива служби са разкрити към дипломатическите представителства на Република България в Испания, Гърция, Германия, Великобритания, Ирландия и Кипър. Създаването на мрежата от такива служби има своя положителен ефект върху информираността на българските граждани в други държави-членки на ЕС по отношение на техните права като граждани на ЕС и възможностите им за завръщане обратно и тяхното трудово реинтегриране.